

KÜLÖNFÉLÉK

Kallós Zoltán (1926–2018)

Kallós Zoltán a mezőségi Válaszúton született 1926. március 26-án, s ugyanott halt meg 2018. február 14-én. Már gyermekfejjel szervesen belenevelődött a szülőföldjén élő magyar, román és cigány néphagyományokba. Élete és munkássága szorosan összefonódott a Mezőséggel, valamint az erdélyi és a moldvai magyar népi kultúrával. Elemi iskoláit szülőfalujában kezdte, majd Kolozsvárt a református kollégiumban folytatta. Rövid sepsiszentgyörgyi kitérő után Kolozsvárt végezte a tanítóképzőt, ahol 1946-ban szerzett tanítói oklevelet. Szintén ott látogatta 1955-ig a Zeneművészeti Főiskola előadásait, ahol Jagamas János zenetudós, Bartók és Kodály közvetlen tanítványa határozta meg szakmai tudását, szemléletét. Néptanítóként dolgozott előbb a kalotaszegi Vistán 1946–1950 között, majd a moldvai Lészpeden 1956–1957-ben. Rövid ideig szakirányító volt Marosvásárhelyen, majd a moldvai csángó magyarokhoz közel fekvő Gyimesben dolgozott 1959–1968 között, utána pedig Kolozsvárt telepedett le. Az 1960-as évektől kezdődően biztos egzisztenciát jelentő állás nélkül élt, ami ugyanakkor megfelelő szabadságot és függetlenséget is biztosított egyéni gyűjtő és kutató munkájához.

Kallós Zoltán a 20. század egyik legszerencsésebb kezű és legtermékenyebb magyar folklórgyűjtője volt, aki szervesen folytatta, térben kiszélesítette Bartók és Kodály terepkutatásait, munkásságát. Egyénisége, mezőségi szocializációja alapvetően elősegítette, hogy sikeresen meg tudta szóltatni az erdélyi és a moldvai falusi embereket. Az erdélyi Mezőségen, Kalotaszegen, Gyimesben és Moldvában megszállottan gyűjtötte évtizedeken át a folklór számos műfaját (népballadákat, lírai dalokat, meséket, mondákat, népszokásokat), az énekes és a hangszeres zenét, valamint a díszített tárgyakat. Terepkutatásai során soha nem törekedett mennyiségre, csak a lejegyzett adatok, szövegek, dallamok, tárgyak minőségére. 1942-től kezdődően közel hét évtizeden át minden rendszeres, kiszámítható anyagi és intézményi háttér nélkül gyűjtött, azonban folyamatosan kapott szakmai, emberi és morális támogatást, biztatást Kodály Zoltántól, Jagamas Jánostól, Andrásfalvy Bertalantól, Martin Györgytől, Hofer Tamástól, valamint számos kiemelkedő magyar művésztől és értelmiségitől.

Balladák könyve című első kötete 1970-ben jelent meg Szabó T. Attila gondozásában. Gyűjteményében 217 balladaváltozatot és 42 balladás dalt, valamint 8 ballada meseváltozatát tett közzé. Nagysikerű kiadványa változatokban gazdagon tárta fel a moldvai, gyimesi, mezőségi és a kalotaszegi klasszikus ballada és lírai dalkészlet addig ismeretlen, patinás alkotásait, melyekkel Kriza János Vadrózsák című gyűjteményéhez hasonlóan, lázba hozta a korabeli összmagyar értelmiségi, művészi és tudományos életet.

Új guzsalyam mellett című, 1973-ban megjelent gyűjteménye a klézsei Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa kivételes folklórtudását tükrözi, melyben Kallós Zoltán 26 ballada, 36 keserves, 59 szerelmi, 31 tréfás, 11 párosító dal szövegét és dallamát közölte. A kötet te-

hát 163 folklóralkotást tartalmaz, összesen 1010 versszakkal és 3786 verssorral, s ez a tudás Európában is ritka egyéni teljesítménynek számít. Szintén a magyar egyéniségekutató iskolai hagyományait folytatta, követte a lészpedi Jánó Anna népmeséiből összeállított Világszárnya című, 2003-ban Kolozsvárt megjelentetett kötetével.

Balladás könyv című újabb gyűjteménye 2014-ben jelent meg, mely Kallós Zoltán életművének koronája, akinek élete során megadatott, hogy a 20. század közepén Moldvában, Gyimesekben, Mezőségen és Kalotaszegen élő balladaéneklést gyűjthessen azoktól a kivételes tehetséggel megáldott falusi, földműves asszonyoktól és férfiaktól, akik folklórtudásukat még a szerves, szóbeli néphagyományokból merítették és szerezték. Kiemeljük, hogy a legveretesebb balladaváltozatokat Kallós Zoltán elsősorban a moldvai csángó magyaroktól gyűjtötte össze, akik egészen a közelmúltig régies elemekben gazdag, csodálatos világi és egyházi szóbeli költészetet örökítettek, hagyományoztak mireánk, azonban a felgyorsult nyelvváltással és modernizációval együtt rendre eltűntek magyar nyelvű hagyományaik a 20. század forgatagában. A gyűjtemény tartalmazza a korábbi, 1970-ben megjelent kiadvány teljes anyagát, amit a szerkesztők (Kallós Zoltán és Németh István) jelentős mértékben kiegészítettek, kibővítettek újabb, eddig közöletlen szövegváltozatokkal és dallamokkal. Kallós Zoltán terepgyűjtései és folklórgyűjteménye azt is jelzik, hogy a magyar klasszikus balladaköltészet patinás, ódon alkotásai nemcsak a Székelyföldön, hanem más hazai tájakon is éltek a polgárosodás és a modernizáció kibontakozása előtt. A kiadvány összesen 550 ballada és balladás ének szövegét, változatát tette közzé, azok közül pedig 528 variáns dallamát. Ugyanakkor 348 balladaváltozat eredeti dallama, hangzó anyaga is elérhetővé vált a kötethez mellékelt lemezen, mely összesen 20 órással eredeti hangfelvételt tartalmaz. Kallós Zoltán Balladás könyve a leggazdagabb magyar népballadagyűjtemény, mely egyúttal az összmagyar nemzeti kultúra jelképes sorsú folklórkiadványa, jelentős mértékben túlmutat önmagán, magyarságszimbólum. Európában is ritka teljesítménynek számít.

Kallós Zoltán gyermekkorától kezdve tudatosan gyűjtötte az erdélyi és a moldvai népi kultúra tárgyi elemeit is. Már akkor elhatározta, hogy választó otthonában néprajzi múzeumot fog berendezni. Az 1989-es romániai rendszerváltozás után visszanyerte szüleinek választó kúriáját, melyben elhelyezte legféltettebb kollekcióit. Gyűjteményében, múzeumában elsősorban a moldvai, gyimesi, mezőségi és a kalotaszegi lakáskultúra, textilművészet, viselet, kerámia legmivesebb, díszített tárgyi elemeit csodálhatjuk meg. A mezőségi, kalotaszegi, moldvai csángó, erdélyi román és szász tiszta szobákban bemutatott tárgye gyűjtemések elsősorban a falusi emberek ünnepi, rituális életterét mutatják be, hűséggel reprezentálják a régióban élő földműves családok kivételes esztétikai érzékét, ornamentikáját, jellegzetes színhasználatát és formakultúráját. Egyéni és szakmai életpályája voltaképp a magyar, román, szász, örmény, cigány közösségek, kultúrák találkozása, összefonódása mentén bontakozott ki. Gondosan összeválogatott tárgyi kollekciói is voltaképp ezeket a természetes erdélyi etnikumközi kapcsolatokat, találkozásokat és kölcsönhatásokat reprezentálják.

Kallós Zoltán már fiatal korától kezdődően elsősorban az esztétikai minőségekkel rendelkező kulturális javakat gyűjtötte: drámai népballadákat, lírai dalokat, zenei alkotásokat, néptáncokat, díszes textíliákat, ünnepi viseleteket, dísz- és rituális kerámiát, festett bútorokat stb. Terepkutatásai közben tehát tudatosan szelekciót alkalmazott, megfontoltan

gyűjtötte a falusi népelet szellemi és tárgyi javait. Fiatal néprajzosok a válaszüti Kallós Múzeumban elhelyezett és kiállított gyűjteményéből eddig több mint 6000 tárgyat adatoltak szakszerűen. Meghatározó szerepe volt az erdélyi és a magyarországi folklorizmus, táncházmozgalom kialakulásában és eredményes kibontakozásában. Különösen 1968 után, amikor szabad művészi pályára lépett, idejének jelentős részét a kolozsvári ifjúsági táncházmozgalom szervezésének szentelte. Meggyőződéssel hirdette, hogy a természetes nyelv mellett minden nemzeti közösségnek jellegzetes vizuális, zenei és táncos anyanyelve van. Fiatal nemzedékek sorát nevelte a néptánc- és a zenekultúra szeretetére. Integratív személyiség volt, a népi kultúra segítségével sikeresen összegyűjtötte, virtuális nemzeti közösségbe integrálta a Kárpát-medencében és a nagyvilágban élő magyarságot.

Egészen 1989-ig folyamatos zaklatás, megfélemlítés és házkutatások közepette kellett helytállnia. Éppen ezért eredményeit, gyűjtéseit magyarországi intézetek biztonságosabb adattáraiban helyezte letétbe. Hangfelvételeit az MTA Zenetudományi Intézetében, kézirateit a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárában őrzik. A Hagyományok Házában digitalizálták Kallós Zoltán eredeti folklórgyűjtéseit és fényképeit. A rendszerváltozás után már szabadabban gyűjthetett és munkálkodhatott: fiatal munkatársaival együtt népes táncháztaborokat, különböző oktatási programokat, szórványkollégiumot és népművészeti múzeumot szervezett válaszüti kúriájában.

Több évtizedes értékmentő és teremtő munkásságát számos szakmai, társadalmi és kulturális díjjal ismerték el: 1996-ban Kossuth-díjjal, 2001-ben Korvin-lánccal, 2017-ben pedig a Kossuth Nagydíjjal és Europa Nostra Díjjal tüntették ki. Néprajzi gyűjtő munkássága nemcsak a Kárpát-medencében, hanem Európában is egyedülálló teljesítménynek számít, egyetemes értékű és jelentőségű.

POZSONY FERENC
Babeş-Bolyai Tudományegyetem

TÁRSASÁGI ÜGYEK

A Magyar Nyelvtudományi Társaság 114. közgyűlése

A Magyar Nyelvtudományi Társaság 2019. január 31-én az ELTE BTK Kari Tanácstermében tartotta meg 114. közgyűlését.

1. Kiss Jenő elnök üdvözölte a megjelenteket és megnyitotta a közgyűlést, majd felkérte Bárdosi Vilmos egyetemi tanárt, hogy tartsa meg Gondolatok a lexicográfáról című közgyűlési előadását.¹

¹ L. jelen számunk első tanulmányát.